

Impressie van pakhuis Santos met de twee extra verdiepingen en een 'kroon' op het dak. Renner Hainke Wirth Zirn Architecten en WDJArchitecten

Nederlands Fotomuseum ontvangt schenking van 38 miljoen en koopt rijksmonument in Rotterdam

Fotografie

Het museum verwacht in september 2025 de deuren te openen van het monumentale pakhuis Santos aan de Rijnhaven.

BART DIRKS

'Dit is onze lang gekoesterde droom: een markant, eigen gebouw om de fotografie te vieren, van amateur- tot kunstfotografie en alles daaromheen', zegt Birgit Donker. Met bouwhelm en veiligheidsschoenen staat de directeur van het Nederlands Fotomuseum op het dak van Santos, een pakhuis op Katendrecht, aan de Rijnhaven in Rotterdam-Zuid. 'Wie had dat gedacht?'

Niemand, want begin juni is er nog geen sprake van dat het Nederlands Fotomuseum zou kunnen verhuizen naar dit rijksmonument uit 1903. Laat staan dat het kan worden gekocht en ingericht dankzij een gift van 38 miljoen euro. De gift en de vastgoeddeal zijn binnen anderhalve maand een feit. Donderdag is het koopcontract ondertekend.

Wel is Donker ruim twee jaar op zoek geweest naar een nieuwe locatie. Op de huidige plek, in het gebouw Las Palmas op de Kop van Zuid, worden de huisvestingskosten stilaan onbetaalbaar. 'Onze huur is in januari met 14,5 procent gestegen. We zijn nu 1,7 miljoen euro per jaar kwijt aan huisvesting. Over een paar jaar zou het eenderde van ons totale budget opslokken. Het gebouw wisselt om de paar jaar van eigenaar. Ze zijn allemaal uit op maximale winst.'

Het museum verplaatsen naar een andere stad is een serieuze optie geweest en er is nagedacht over nieuwbouw in de Merwe-Vierhavens (M4H), in Rotterdam-West. Er is zelfs al een schets gemaakt van een 'gestapeld' gebouw met een stuk of zes verdiepingen. Een indeling die opvallend veel gelijkenissen vertoont met Santos. 'Stom toevallig, je verzint het niet', zegt Donker.

In Santos, een pakhuis van de voormalige N.V. Blaauwhoedeneem, worden vanaf 1903 koffie en andere specerijen opgeslagen, verscheept vanuit de Braziliaanse havenstad Santos. Het gebouw staat sinds de jaren vijftig leeg, al zou het tussendoor nog hebben gediend als munitiedepot van het leger. 'Een voorbijganger vertelde me dat zijn vader hier in de jaren zeventig nog had wachtgelopen.'

In 2021 kondigt het Duitse bedrijf Stilwerk aan het markante gebouw te willen transformeren tot een industrieel ogend designwarenhuis. Monumentenzorg gaat akkoord, Stilwerk begint met de omvangrijke restauratie en verbouwing.

Santos bestaat uit grote open ruimten met stalen pijlers die elke verdieping ranker worden. De verdiepingen, met diagonale houten vloerbalken en rode stalen pilaren, blijven open. Wel is er in het midden nu een vide gecreëerd, waardoor daglicht door het hele gebouw naar binnen valt.

Wat het meest in het oog springt, zijn de twee extra verdiepingen die boven op het pakhuis zijn gebouwd. Ze zijn bestemd voor een restaurant, werkplekken en shortstay-appartementen. Deze extra bouwlaag wordt binnenkort omlijst met een champagnekleurige 'kroon' van aluminium.

Over een half jaar, in januari 2024, zullen alle door Stilwerk geplande werkzaamheden zijn afgerond. Maar een maand geleden heeft het Duitse bedrijf toch met pijn in het hart besloten de plannen voor het designwarenhuis af te blazen. De kosten en baten zijn uit balans geraakt.

Dat komt Droom en Daad ter ore, dat al van plan is een stukje in het pakhuis te huren voor culturele activiteiten. De filantropische stichting spendeert jaarlijks vele miljoenen euro's aan kunst en cultuur in Rotterdam. Zo heeft de stichting meebetaald aan de bouw van het Depot van Boijmans Van Beuningen en werkt het aan Fenix, een migratiemuseum in de Fenixloods II. Het veelbesproken 4 meter hoge beeld van een jonge vrouw voor het Centraal Station is een geschenk van Droom en Daad.

'Droom en Daad heeft in 2021 de uitbreiding van ons museum mede betaald en ondersteunt onze Eregalerij van de Nederlandse fotografie', zegt Birgit Donker. 'We waren al een tijd met ze in gesprek over nieuwbouw.'

Door de afgeblazen plannen van designwarenhuis Stilwerk doet zich plotseling een nieuwe kans voor. En zo staat Birgit Donker amper een maand geleden met adjunct-directeur Laura Dufour van Droom en Daad naar het in rode steigernetten verpakte pakhuis te kijken. 'Met zonnebrillen op, om niet op te vallen', grinnikt Donker. Een paar dagen later krijgt ze een rondleiding, van de drooggemaakte kelder tot de gloednieuwe nok.

Het pakhuis blijkt de perfecte plek voor het museum. Dan gaat het snel. Droom en Daad schenkt het Nederlands Fotomuseum 38 miljoen euro voor de aankoop van Santos en de verdere inrichting.

In 2024 en 2025 zal het museum worden ingericht: in totaal negen verdiepingen (inclusief de kelder en de nieuwe verdiepingen) voor tentoonstellingen, een depot met ruim 6 miljoen objecten, een fotoboekenwinkel en een bibliotheek, en op het dak een restaurant met panoramisch uitzicht over Rotterdam.

Maar wat verlangt Droom en Daad in ruil voor die enorme gift? In 2019 eiste de stichting een 'stoel aan tafel' bij Museum Boijmans Van Beuningen, in ruil voor een bijdrage van tientallen miljoenen euro's voor de renovatie en uitbreiding. Boijmans en de gemeente Rotterdam weigerden echter op die voorwaarde in te gaan, omdat ze die in strijd achten met de regels voor goed bestuur en toezicht in de culturele sector: een grote mecenas mag niet een plek 'kopen' in de raad van toezicht, die het museumbeleid mede bepaalt. De gift aan Boijmans ging niet door.

Bij het Nederlands Fotomuseum zijn dergelijke voorwaarden niet aan de orde, benadrukt Donker. '38 miljoen euro is echt enorm genereus, maar dit project is veel overzichtelijker dan de renovatie van Boijmans. Santos is immers al voor het grootste deel klaar, in september 2025 kunnen we al open. De enige voorwaarde van Droom en Daad is dat we in Rotterdam blijven.'

SCHENKING NA SCHENKING

Na zijn dood liet amateurfotograaf Hein Wertheimer (1913-1997) zijn vermogen van 22 miljoen gulden (10 miljoen euro) na voor de oprichting en instandhouding van een fotomuseum. Het was de grootste schenking ooit van een Nederlandse particulier voor een cultureel doel. Het legaat kwam als een verrassing, want Wertheimer was in de fotowereld een volstrekt onbekende. Verschillende steden wilden het museum binnenhalen, het werd een tweestrijd tussen Amsterdam en Rotterdam. In Rotterdam is het museum sinds 2003 geopend.